luovat | LUOVAN TYÖN TEKIJÄT JA YRITTÄJÄT

Lausunto talousvaliokunnalle

Asia: HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Kiitämme mahdollisuudesta ottaa kantaa valtion tulo- ja menoarvioon. Lausumme siitä seuraavaa ja tarkempien yksityiskohtien osalta viittaamme jäsenjärjestöjemme lausuntoihin. Lausuntomme pääkohdat ovat nämä:

- On positiivista, että luovien alojen elinkeinotoiminnan edistämiseen aletaan hallitusohjelman mukaisesti panostaa
- Valitettavasti nyt käyttöön otetut kasvun edistämistoimet eivät ehtojensa takia ole juurikaan kotimaisten yritysten ulottuvilla
- Yksityisen kopioinnin hyvityksen leikkaus on perusteeton, ja sen aiheuttamat vahingot merkittävät sekä tekijöiden hyvityskorvausten, maakuntien tapahtumien että luovan alan hankkeiden leikkautumisena. Koska 11 miljoonan euron hyvitys ei ole korvannut kuin alle neljäsosan kopioinnin tutkitusta haitasta ja järjestelmän uudistamista selvitetään, leikkaus tulee perua
- Ei ole perusteltua, että OKM:n kulttuuribudjetista leikataan neljä kertaa suurempi osuus kuin OKM:n muusta budjetista.

Luovien alojen kasvun edistäminen käyntiin

Leikkaukset ovat valitettavia myös siksi, että ne heikentävät koronarajoitusahdingon jälkeen elpymässä olleen kulttuurialan kasvumahdollisuuksia.

Luovien alojen kokonaistalous on kooltaan noin 16,8 miljardia, josta noin 14 miljardia on yksityisen puolen toimintaa ja loput pitkälti yhteiskunnan kulttuurilaitoksia ja opetustoimintaa.

Suurimmat alat ovat peliala pelilaitteineen (3,9 mrd.), kirjallisuus (1,6 mrd.), musiikki (1,5 mrd.) elokuva ja av-ala (1,3 mrd.), visuaaliset taiteet (0,7 mrd.) ja teatteri- ja näyttämötaide (0,5 mrd.). Perinteisten kulttuuri- ja viihdealojen lisäksi luoviin aloihin lukeutuu myös media-ala, joka on noin 3,5 miljardin euron suuruinen sekä mainos- ja viestintätoimistot, joiden osuus on noin 1,8 miljardia.

Hallitusohjelmassa on perusteltua tekstiä siitä, miten luovien alojen elinkeinotoimintaa aiotaan edistää. Tästä näkyy ensimmäisiä merkkejä jo tämänkin budjettiriihen päätöksissä Business Finlandin osalta. Hallitus lupaa erityisen luovien alojen kasvustrategian, ja hallitusohjelma on luvannut edistää luovien alojen kansainvälistymisen edellytyksiä.

On syytä toivoa, että nämä lupaukset konkretisoituvat teoiksi nopeasti. Sopeutukset ja pääsylippujen arvonlisäverokorotukset osuvat niin kipeästi luoviin aloihin, että toistaiseksi vaikutukset niille eivät ole toimintaa ja kansainvälistymistä edistäviä.

Hallitusohjelma on luvannut edistää myös luovien alojen kansainvälistymisen edellytyksiä. Kuitenkin työ- ja elinkeinoministeriön rahoitus viennin ja kansainvälistymisen edistämiseen uhkaa kadota luovan alan vientiorganisaatioilta kokonaan (Valtionavustus kestävää kasvupolitiikkaa

edistäville toimijoille). Kyseessä on ollut erittäin tehokas tuki vienninedistämiseen, jolla on todistetusti kyetty luomaan Suomen musiikkivientiin vuosi vuodelta kasvavia tulovirtoja.

Kommentteja käytännön edistämistoimien tehoon

Luovien alojen rahoituksen tulisi olla mahdollisimman hyvin käytettävissä luovan alan konkreettiseen kehitystoimintaan. Rahoitukseen tulisi laatia luovan alan erityispiirteet huomioivat kriteerit yhdessä alan kanssa. Haluamme kiinnittää huomiota siihen, että edistämistoimien yksityiskohtia tulisi tarkastella kriittisesti uudestaan:

- Tässä budjetissa luoville aloille osoitetaan yhteensä 9 miljoonan euron rahoitusinstrumentti Business Finlandin myöntövaltuuteen T&K-toiminnan lisäämiseen ja kasvun vahvistamiseen. Luovien alojen yritykset eivät ole tähän asti käytännössä pystyneet hyödyntämään T&K-rahaa, vaan ainoastaan innovaatiotukia. Esitämme, että rahoitusinstrumentti siirrettäisiin innovaatiopuolelle, jolloin yritykset pystyisivät hyödyntämään sitä paremmin. Ellei sellaista siirtoa enää tässä vaiheessa voi tehdä, on syytä seurata, minkä verran tuota tukea käytännössä pystytään hyödyntämään ja vetää sen pohjalta johtopäätökset tulevien vuosien osalta.

- On positiivista, että talousarvioon sisältyy 10 miljoonan euron suuruinen myöntövaltuus avtuotantokannustimelle. Valitettavasti sitä koskevat uudet rahoitusehdot vuodelle 2025 tekevät kotimaisille yrityksille sen hyödyntämisen vaikeaksi. Tuotannon vähimmäisvaatimusten osalta sekä vaadittu minimiminuuttihinta että minimibudjetin määrä nousevat niin paljon, että se rajaa suurimman osan kotimaisista hankkeista kannustimen ulkopuolelle tässä markkinatilanteessa. Käytännössä jää kasvupotentiaalia hyödyntämättä kotimaisen IP:n ja niiden hankkeiden tuomien kansainvälisten investointien osalta. Tämä näkyy suoraan myös alan työllisyysluvuissa.

Yksityisen kopioinnin hyvityksen leikkaus peruttava

Yksityisen kopioinnin hyvityksen leikkaus poikkeaa muista sopeutustoimista merkittävällä tavalla. Yksityisen kopioinnin hyvitys ei ole harkinnanvaraista kulttuuritukea, vaan lakisääteinen korvaus yksityisen kopioinnin aiheuttamasta haitasta.

Hyvitys perustuu EU-direktiiviin ja tekijänoikeuslaissa (26 a §) säädetään selkeästi, miten hyvityksen suuruus - ministeriön teettämien tutkimusten pohjalta - tulee määritellä.

Yksityiseksi kopioinniksi kutsutaan sitä, kun kuluttajat saavat suoraan lain nojalla kopioida, ladata ja tallentaa mm. musiikkia, tv-sarjoja ja elokuvia laitteilleen. Direktiivi edellyttää, että jäsenvaltiot järjestävät tästä kohtuullisen hyvityksen. Tekijänoikeuslaissa säädetään hyvityksen järjestämisestä Suomessa.

Yksityisen kopioinnin hyvitys siirrettiin valtion budjetista maksettavaksi vuoden 2015 uudistuksessa. Vuosina 2002-2008 laitemaksuna kerätty hyvitys liikkui vuoden 2023 rahassa 14,4-20,9 miljoonan euron haarukassa. Vuoteen 2014 mennessä hyvitys aleni merkittävästi, koska uusia tallennusvälineitä (mm. tietokoneet ja matkapuhelimet) ei otettu laitemaksun piiriin. Vuonna 2013 tallennusvälineiden ja laitteiden kokonaiskauppa oli noin miljardin euron suuruinen, josta vain noin 10 prosenttia oli hyvitysmaksun piirissä.

Kun nykyinen 11 miljoonan euron hyvitystaso asetettiin, sitä varten ei tehty minkäänlaista haittatutkimusta, vaan kyse oli poliittisesta neuvottelutuloksesta.

OKM:n tuoreimman tutkimuksen mukaan noin 700 000 kansalaista käyttää yksityisen kopioinnin oikeuttaan aktiivisesti. He lataavat ja tallentavat noin 183 miljoonaa musiikki-, elokuva- ja tv-sarjatuotetta vuodessa. Näiden markkina-arvo on suuruusluokaltaan miljardi euroa.

Tuoreen tutkimuksen[1] mukaan yksityisen kopioinnin aiheuttama haitta myyntien ja striimaustulojen menetyksenä on varovaisestikin arvioiden 46 miljoonaa euroa. Nykyinen 11 miljoonan euron hyvitys on muuttunut asteittain kohtuullisemmaksi kopioinnin vähentyessä. Silti se on korvannut enintään neljänneksen kopioinnin aiheuttamista menetyksistä. Lisäksi tutkimukset osoittavat, ettei kopioinnin määrissä ei ole tapahtunut mitään radikaaleja muutoksia siitä, kun hyvitystaso edellisen kerran – eli vuoden 2024 budjettia varten – määriteltiin. Siten mitään lain mukaista perustetta hyvityksen puolittamiselle yhdessä vuodessa ei ole olemassa.

Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on tekijänoikeuslain mukaan oikeus suunnata osa hyvityksestä mm. maakunnallisia musiikkitapahtumia ja musiikki- ja elokuvahankkeita tukeville edistämiskeskuksille. Nämä ovat merkittäviä elinkeinotoiminnan ja kasvun edistäjiä:

- Musiikinedistämissäätiö MES tuki vuonna 2023 yhteensä 1761 äänitetuotantoa, live-tapahtumaa, AV-tuotantoa jne. Tukea saa yli 500 eri tapahtumanjärjestäjää vuosittain, mikä työllistää tuhansia suomalaisia muusikkoja. Vuonna 2023 tästä tuesta 86 % kohdistui konsertteihin ja musiikkitapahtumiin kaikkialla Suomessa (noin 100 kunnassa) ja 14 % konserttivientiin ulkomaille. Tukea jaetaan vuodessa noin 3 miljoonaa euroa, josta kaksi kolmasosaa rahoitetaan yksityisen kopioinnin hyvityksellä.

- AV-alan edistämiskeskus AVEK tukee keskimäärin 140 av-tuotantohanketta/teosta vuodessa. Yksittäinen AVEKin tuki työllistää keskimäärin 7,7 eri henkilöä ja tuottaa yhteensä 83 työpäivää. Yhteenlasketuksi työllistämisvaikutukseksi arvioidaan 1077 henkilöä ja 57 henkilötyövuotta vuodessa. Tukea jaetaan vuodessa noin 3 miljoonaa euroa, josta kaksi kolmasosaa rahoitetaan yksityisen kopioinnin hyvityksellä.

- Visuaalisen taiteen edistämiskeskus VISEK jakoi vuonna 2023 työskentelyapurahan 21 työryhmälle ja taiteilijalle, jotka edustavat monipuolisesti visuaalisen alan ammattilaisia. Tukea jaettiin 63 000 euroa, joka rahoitettiin kokonaisuudessaan hyvityksellä.

Näiden tukien merkittävä leikkautumisella on maakuntien kulttuuritarjonnalle äärimmäisen vahingolliset seuraukset. Myös epätietoisuus siitä, millaisen osuuden ne saisivat puolitettavista määrärahoista aiheuttaa jo nyt suurta vahinkoa.

Yksityisen kopioinnin hyvityksen leikkaus on perusteeton. Sen aiheuttamat vahingot ovat merkittäviä maakuntien tapahtumien ja luovan alan hankkeiden leikkautumisena ja se vaikuttaa merkittävällä tavalla tekijöiden saamiin henkilökohtaisiin, hyvityksenä maksettaviin korvauksiin.

Koska OKM on käynnistänyt selvityksen hyvitysjärjestelmän uudistamisesta, hyvitys tulee säilyttää nykyisellä tasolla selvitysprosessin ajan sekä mahdollisen uuden järjestelmän voimaantuloa edeltävän siirtymäajan.

[1] Yksityisen kopioinnin aiheuttama haitta vuonna 2023, FCG:n johtava asiantuntija VTT Pasi Holm, Luovat ry 1.8.2024

Opetusministeriön sopeutukset kohdennettava tasapuolisesti

Pidämme ylimitoitettuna sitä osuutta, joka opetus- ja kulttuuriministeriön sopeutuksesta kohdistettiin kulttuuriin. Kulttuurin budjetista leikataan neljä kertaa suurempi osuus kuin ministeriön muusta budjetista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön budjetti on karkein luvuin 8 miljardia euroa. Kulttuurin osuus tästä on runsas 0,5 miljardia euroa eli yksi kuudestoista osa. Tähän 8 miljardin euron budjettiin kohdistuu hallituksen talousarviossa 60 miljoonan euron sopeutukset. Se on noin 0,75 % ministeriön budjetista.

Jos tuo sopeutus olisi jaettu tasaisesti ministeriön kaikkien yksiköiden kesken, kulttuuribudjetista olisi leikattu noin neljä miljoonaa euroa.

Emme pidä perusteltuna ja oikeudenmukaisena taakanjakona sitä, että siitä leikataan neljän miljoonan euron sijaan 17,4 miljoonaa euroa. Se on runsas kolme prosenttia. Näin suuren leikkauksen vaikutukset ovat merkittäviä.

Tällainen painotus ei ole perusteltu. Kulttuurin kannettavaksi siirretty ylimääräinen 13,4 miljoona euroa on ministeriön muuhun 7,5 miljardin euron budjettiin verrattuna niin vähäinen summa – prosenttien sijaan puhutaan promilleista - ettei sen kohdentaminen tasapuolisesti koko budjettiin olisi aiheuttanut vastaavaa haittaa, kuin mitä se nyt kulttuurielinkeinon puolelle aiheuttaa.

Leikkaukset osuvat valtaosaltaan taiteen ja kulttuurin vapaalle kentälle, jonka asema on jo valmiiksi koronan jäljiltä hauras. Esimerkiksi Taiteen edistämiskeskuksen kautta jaettaviin vapaan kentän avustuksiin kohdistuu kaikkiaan 4,9 miljoonan euron leikkaus, mikä on suhteessa suurimpia sopeutuksia OKM:n hallinnonalalla. Myös yksityisen kopioinnin hyvityksen leikkaus kohdentuu nimenomaisesti vapaalle kentälle, niin alueellisiin tapahtumiin kuin yksittäisten taiteilijoiden korvauksiin.

Lopuksi

Sopeutustoimien painottuminen luoviin aloihin ja kulttuurielinkeinoon on monessa suhteessa valitettavaa.

Leikkaukset heikentävät sekä aineettomiin oikeuksiin nojautuvien toimialojen kykyä luoda Suomessa tarvittavaa kasvua että taiteilijoiden ja kulttuurialan toimijoiden mahdollisuuksia luoda ja innovoida.

Käsityksemme mukaan hallituksen tarkoituksena e ole ollut leikata kasvua ja työllisyyttä, mutta luovien alojen puolella niin valitettavasti tapahtuu. Sellaisen vaikutukset ovat kauaskantoisia.

Helsingissä 14.10.2024

Laura Kuulasmaa
Puheenjohtaja

Lauri Kaira
Edunvalvontajohtaja

Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry:n jäsenjärjestöt ovat:

- Audiovisual Producers Finland – APFI ry
- Avate -Audiovisuaalisen alan tekijät ry
- Gramex äänitemusiikin tekijänoikeusjärjestö ry
- Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry
- Kopiosto ry
- Kuvasto visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusjärjestö ry
- Musiikkituottajat – IFPI Finland ry
- Suomen elokuvatoimistojen liitto ry
- Suomen Musiikkikustantajat ry
- Suomen Muusikkojen Liitto ry
- Suomen Musiikintekijät ry
- Suomen Säveltäjät ry
- Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
- Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry – TTVK